

*Szamborovszkyné Nagy Ibolya*¹

GULÁCSY LAJOS

MINT MISSZIÓS MUNKÁS ÉS AZ ÉLŐ IGE SZOLGÁLÓJA
(ÉLETÚTVÁZLAT A LELKIPÁSZTORRÁ TÖRTÉNŐ SZENTELEÉSÉIG)

ABSTRACT

Lajos Gulácsy as a missionary worker and a Servant of the Living Word (A life path sketch until his ordination as a pastor)

Lajos Gulácsy served as the bishop of the Transcarpathian Reformed Church (TRC) from 1994 to 1998. This period was a time of visible and tangible revitalization for the KRE, making him perhaps the most well-known figure among Transcarpathian clergy within the Reformed Church of the Carpathian Basin, due to his actions, public confessions, and the impact of his work. Meanwhile, very little is known about his activities prior to his ordination as a pastor. The goal of our research lies in this gap, as we aim to systematically and chronologically uncover Lajos Gulácsy's life journey, from his involvement in missionary work to the beginning of his pastoral ministry in 1978, based on contemporary sources, reminiscences, and documents. We believe that only by understanding the life path of this late pastor, church secretary, and later bishop, can we comprehend his driving motivations. By following his activities throughout his life, we also aim to demonstrate how his multifaceted work contributed to the spread of the living Word.

There is not much to be said about the research background of the mentioned period, as only two publications have attempted to outline the full life path of the late bishop. The results were more modest than successful, as they present a notably incomplete and rough picture of the period up to 1978. Since one of these works is authored by the writer of these lines, we have made an effort to fill in this gap. For this reason, we have sought to enrich the sources of the topic by incorporating as many diverse documents and types of sources as possible, including

1 Szamborovszkyné Nagy Ibolya (PhD) történész, egyetemi docens, beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Kutatási terület: 1944 utáni szovjet egyházpolitika, Kárpátaljai Református Egyházkerület története 1944–1991. sznibolya@kmf.uz.ua

court records from Lajos Gulácsy's arrest in 1949, interviews with the later pastor, and even his self-published autobiographies. Nevertheless, a common feature of these widely known documents is that they primarily focus on the period after his arrest and conviction, as well as on his activities during the revitalization period of the TRC.

Keywords: church mission, Lajos Gulácsy, Munkács, revival movement, Transcarpathian Reformed Church

BEVEZETÉS

Gulácsy Lajos 1994–1998 között állt a Kárpátaljai Református Egyházkerület (KRE) élén püspökként. Ez az időszak látványos és kézzelfogható revitalizációs időszaka volt a KRE-nek, így személyét az idő, cselekedetei és nyilvános hitvallásai talán a legismertebb kárpátaljai lelkészé emelték a Kárpát-medencei reformátusság körében. Mindeközben nagyon keveset tudunk a lelkészé szentelése előtti tevékenységéről. Ebben a hiátusban gyökeredzik kutatásunk célja, miszerint szeretnénk szisztematikusan és időrendben feltárni Gulácsy Lajos életútját, missziós munkába történő bekapcsolódásától lelkészi szolgálata kezdetéig (1978), korabeli források, visszaemlékezések és dokumentumok alapján. Úgy véljük, akkor van lehetőség megérteni a néhai lelkész, főjegyző majd püspök mozgatórugóit, ha emberi életútját megismerjük, végigkövetjük tevékenységét, egyben láthatjuk, hogy szerteágazó tevékenysége hogyan járult hozzá az élő Ige terjedéséhez.

A fent jelzett korszak kutatási előzményeiről nem sokat lehet beszélni, mivel mindeddig összesen két publikáció próbálta a néhai püspök teljes életútját megrajzolni.² A próbálkozások inkább kisebb, mint nagyobb sikerrel jártak, ugyanis feltűnően hiányos és elnagyolt képet kapunk csak belőlük az 1978-ig tartó időszakról. Az egyik munkát épp jelen sorok szerzője jegyzi, ezért is törekedtünk e hiányosság pótlására.

A téma forrásait próbáltuk a dokumentumok és forrástípusok lehető legszélesebb körének beemelésével gazdagítani, melyek között ott vannak a Gulácsy Lajos 1949-es letartóztatása utáni bírósági iratok, a későbbi lelkész interjúi, egyben magánkiadásban megjelent önéletírásai is. Mindazonáltal e széles körben ismert dokumentumokban közös nevező, hogy elsősorban a letartóztatása és elítélése utáni időszakról szólnak, valamint a KRE revitalizációs időszakában végzett tevékenységét taglalják.

2 FODOR Gusztáv: *Gulácsy Lajos*, in: uő: *Akik a nagy nyomorúságból jöttek*, KRE – RKKKA, h.n. 2017.; SZAMBOROVSKYNÉ NAGY Ibolya: *Gulácsy Lajos (1925–2016)*, in: Földváryné, Kiss Réka (szerk.) *RefWiki: Református Online Enciklopédia*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2023.

CSALÁDI GYÖKEREI, ISKOLÁI

Gulácsy Lajos 1925. január 8-án született Tivadarfalván (egykori Ugocsa vármegye, Nagyszőlőstől 22 km-re délnyugatra, a Tisza bal partján) Gulácsy Lajos és Nagy Emma hetedik gyermekeként az életben maradt nyolcból (még egy öccse lett).³ Édesapja sokáig kalauz volt a Magyar Állami Vasutaknál, járta az országot, míg felesége vezette a családjától rámaradt gazdaságukat. Valójában a család sokáig az édesapa vasúti fizetéséből élt, mivel a gazdaságból származó jövedelmükből a birtokra ráterhelt adósságot fizették.⁴ Az 1920-as trianoni diktátum okozta hatalomváltás után azonban idősebb Gulácsy Lajosnak ott kellett hagynia vasúti munkáját, így ő is gazdálkodó lett.⁵ Mindemellett – mint világhírt ember – megválasztották Tivadarfalva elöljárójává, s huzamosabb ideig töltötte be a falubírói tisztséget.

A kis Lajos gyermekkorában sokat betegeskedett, gyenge fizikumú, kis növésű fiúcska volt, ennek ellenére három fiú és négy leánytestvérével sokat segített a családi gazdaságban. Kellott is a munkáskéz, hiszen a Gulácsy-portán nemcsak nagy ház volt négy szobával, hanem külön épület az étkezésre, főzésre, kenyérsütésre, emellett nagy gazdasági udvar is pincével, jelentős méretű kamra, hombár a kicsélt gabonának búzának, istállók, a sertéseknek külön karám, nagy csűr és pajta.⁶ Nagyobb részt dohánytermeléssel foglalkoztak – abból éltek –, ami igencsak munkáigényes tevékenység volt.

A Gulácsy gyerekek szinte minden munkából kivették a részüket, ettől függetlenül mindegyikük lehetőséget kapott a tanulásra. Lajos az alapiskoláit (a 7. osztályig) – ahogyan a testvérei is – szülőfalujában végezte.⁷ Ezt követően fém- és faipari szakiskolába került Nagyszőlősrre.⁸ Miután azt elvégezte (18 évesen), 1943-ban a nem sokkal előtte – az egykori Mátyásföldi Repülőgyár Rt.-ből – átalakított Repülőgépgyár Rt. iskola-repülőgépek berepülő bázisára került, annak is a műszaki osztályára, szerelőként.

3 SZABÓ Gáborné Gulácsy Szeréna: Életútinterjú, 2. Elérhető: <https://edoku.org/wp-content/uploads/6273/Szab%C3%B3-G%C3%A1born%C3%A9-Gul%C3%A1csy-Szer%C3%A9na-%C3%89let%C3%BAinterj%C3%BA.pdf> (2025. 02. 10.)

4 Szabó Gáborné Gulácsy Szeréna: *Fényképalbum*, 2. Elérhető: <https://edoku.org/wp-content/uploads/6273/Szab%C3%B3-G%C3%A1born%C3%A9-Gul%C3%A1csy-Szer%C3%A9na-F%C3%A9nyk%C3%A9palbum-1.pdf> (2025. 02. 10.)

5 *Mélységből a magasba. Bizonyosságtétel az elmúlt időről. Gulácsy Lajos önéletrája*. Második, bővített kiadás, H.n., 2009, 8.

6 Szabó: Életútinterjú, 10.

7 Uo., 8.

8 Nagyszőlősön 1933-ban nyílt meg a fa- és fémipari iskola, amely a korban haladó technikát oktatót, ezért népszerű volt a környék településein élő fiatalok számára. Lásd: FEDINEC Csilla: Iskola és egyház a két világháború közötti időszakban, in: Fedinec Csilla – Vehes Mikola (szerk.): *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra*. Budapest, Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010, 127.

A HÁBORÚ OKOZTA BONYODALMAK ÉS MISSZIÓI MUNKÁJÁNAK KEZDETE

Ahogy a szovjet-német front nyugat felé haladt, a budapesti gyárakban is felfüggesztették a termelést. Nem tudni pontosan mikor, de 1944 őszén Gulácsy hazatért szüleihez Tivadarfalvára. Abból gondoljuk, hogy ez valamikor novemberben lehetett, mert önéletrajzában arról írt, hogy hazatérte után meghallotta, hogy háromnapos munkára gyűjtik a férfiakat, így – attól tartva, hogy őt is begyűjtik – pár nap múlva visszatért Magyarországra, pontosabban Debrecenbe.⁹ A városban a MÁV Járműjavító Üzemi Vállalatánál (vagongyár) dolgozott úgy négy hónapig,¹⁰ 1945 márciusában újra szülőfalujában volt.

Ebben az 1944. évben került Tivadarfalvára Pázsit József, aki már azelőtt is missziós lelkészként szolgált, s jelentős személyi karizmával rendelkezett.¹¹ 1945-ben – miután elvonult a front, és a helyi magyar férfiakat a szovjet katonai közigazgatás deportálta – Kárpátalján tömeges ébredési mozgalom indult a reformátusok körében. Az ébredési folyamat megsokszorozta az evangelizációkon, bibliaórákon és istentiszteleteken részt vevő emberek számát. Ennek az ébredési mozgalomnak volt cselekvő és aktív hirdetője, egyben szolgálója a fent említett Pázsit József is. E folyamatban történő bekapcsolódás nagy hatással volt Gulácsy Lajosra, melyről tiszta és erős emléke maradt fenn, mert rájött: „Mit használnak az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkében pedig kárt vall?” (Máté 16:26)¹² Elhívásának ígéjét is ekkor kapta a Máté 6, 19–20. versekben: „Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön, ahol a moly és a rozsdá megemészti, és ahol a tolvajok betörnek, és ellopják, hanem gyűjtsetek magatoknak kincseket a mennyben, ahol sem a moly, sem a rozsdá nem emészti meg, és ahol a tolvajok sem törnek be, és nem lopják el.”¹³ Így lett Pázsit József lelkész mellett missziós segítő, mely szolgálatról az ugocsi esperes – Lajos Sándor – 1945. május 3-án állított ki missziós egyházmegyei megbízólevelet (lásd 1. számú melléklet), majd – Simon Zsigmond lelkész kezdeményezésére – a református iratmisszió munkása.¹⁴

Az egyházi vezetés kihasználta a fiatal Gulácsy *világjárasságát*, és 1945. május–szeptember folyamán kétszer küldte el Budapestre, ahonnan vallásos irodalmat szállított Kárpátaljára.¹⁵ Ekkor már határozottan tudta, hogy az Urat akarja szol-

9 *Mélységből a magasba. Bizonyágtétel az elmúlt időkről. Gulácsy Lajos önéletrajza.* Második, bővített kiadás, H.n., 2009, 8–9.

10 CZANIK András: Utat mutatni az üdvösség felé – Gulácsy Lajos nyolcvanöt éves, Reformátusok Lapja, 54(2010/3), 5.

11 FODOR Gusztáv: *Adattár a Kárpátaljai református gyülekezettörténeti kutatásokhoz 1523–2016*, Tiszaszentimre, 2016, 805.

12 *Biblia Istennek az Őszövétségben és Újszövétségben adott kijelentése.* Magyar nyelvre fordította és revideálta a Magyar Bibliatársulat Szöveggondozó Bizottsága. Budapest, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2018, 1218.

13 Uo., 1199.

14 Vádirat Gulácsy Lajos Ljudvigovics ügyében az USZSZK Btk.-nak 54–10. tc. 2. bek. 54–11. tc. foglalt bűncselekmények elkövetése miatt, in: Fodor: *Akik a nagy*, 270.

15 AUSBU ZO, Fond P-2258. op.1. od.zb.248. delo 2258, 1. kötet, 231–232, 250, 273.

gálni, így 1945 nyarán elindult, hogy beiratkozzon a Debreceni Református Teológiára. Nem tudni, hogy azon a nyáron mire jutott e téren, mivel az 1945. június 29-én Moszkvában a Szovjetunió és Csehszlovákia kormánya között megkötött szerződés következtében – amely rögzítette Kárpátalja kiválását a csehszlovák államból – 1945. szeptember 30-án lezárták Kárpátalja határait. A fiatalember tehát nem kezdhetette el hivatalos teológiai tanulmányait.

BEKAPCSOLÓDÁSA AZ ÉBREDÉSI MOZGALOMBA

Gulácsy Lajos elhivatottságát bizonyította az iratmisszióban végzett munkájával, s mivel nem tudott *rendes* teológián tanulni, a missziós lelkészek – akik egyben az ébredési mozgalom aktív irányítói is voltak – olyan lehetőséget kerestek és találtak számára, ahol az Ige közelében lehetett. 1945 őszétől helyben (Kárpátalján) szervezték meg a képzést részére, ami valójában úgy zajlott, hogy havonta más-más lelkész mellett végzett kisegítő munkát. E tevékenysége során kapcsolatba került az ún. Keleti Baráti Kör szinte teljes tagságával, többek között Simon Zsigmonddal, Kovács Zoltánnal, Kovács Józseffel, Zimányi Józseffel, Horkay Barnával és Györke Istvánnal. Közben 1946 februárjában befejezte a Keleti Baráti Kör lelkészei által tartott ún. *prédikátorképző* tanfolyamot Gecsében, így – a missziós munka mellett – bekapcsolódott a hittantanításba és a konfirmációra történő előkészítők levezetésébe is.¹⁶

Pázsit József 1946 tavaszán Tivadarfalváról Munkácsra került missziós lelkésznek Kovács József helyi lelkész mellé,¹⁷ a fiatal Gulácsyt pedig vitte magával, vagy az önszántából ment vele/utána. Gulácsy Lajos így a Munkácsi Református Egyházközség tagja lett, közben a helyi vasúti műhely esztergályosaként dolgozott és Pázsit tiszteleteséknél lakott.¹⁸ Ettől kezdve vett részt az ébredési mozgalom által szervezett vallási konferenciákon, majd 1947 nyarán Kovács József munkácsi lelkész mellett – helyettesként – végzett *lelki munkát* (lásd 2. számú melléklet). Az 1947 októberében letartóztatott Zimányi József erről így nyilatkozott egyik kihallgatása során: „Az iskolát befejező Gulácsy Lajos jelenleg lelkészsegéd-misszionárius a »Keleti fivérek« klubja megbízása alapján Kárpátontúli terület falvait látogatja a tanok terjesztésének céljával.”¹⁹

Pázsit lelkészéknél ekkor ismerte meg későbbi feleségét is – Ádám Emmát –, a munkácsi református kántor lányát.

¹⁶ Uo., 244–249.

¹⁷ Fodor: Adattár, 445.

¹⁸ Wittenberger Irén (1941–) munkácsi lakos szíves közlése alapján, aki a Munkácsi Városi Kórház szakorvosa volt, s szüleivel együtt baráti kapcsolatban volt Pázsit József lelkésszel. Az interjút a szerző készítette, 2025. 01. 30.

¹⁹ Zimányi József kihallgatási jegyzőkönyve, 1947. október 27., in Fodor: Akik a nagy, 155.

LETARTÓZTATÁSA, ELÍTÉLÉSE, ÉLETE A JAVÍTÓ-NEVELŐ MUNKATÁBORBAN

A Szovjetunióban csak azok végezhetek *vallási szertartást*, akiknek erről hivatalos végzettséget igazoló okiratuk volt. Gulácsy Lajosnak azonban nem volt ilyen (oktatási intézményben kiállított) végzettsége. Így – mikor 1948 nyarán Kárpátalján elindult a református gyülekezetek és lelkészek állami bejegyzése (regisztrációja) – eltiltották minden egyházi tevékenységtől.²⁰ Neve akkor került az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Hivatala Beregszászi Körzeti Osztályának látókörébe, amikor az 1947 októberében letartóztatott Zimányi József missziós lelkész kihallgatását végezték, s az tételesen elmesélte a missziós iskola tevékenységét, a résztvevők pontos nevét is megadva. Gulácsyról a fent már idézett információt közölte.

Zimányi és Horkay lelkészek elítélése után indult el a Keleti Baráti Kör tagsága elleni bizonyítékgyűjtés, mely egy év múlva – 1949 márciusában – egy kiterjedt letartóztatássá szélesedett. Pedig pont ekkorra, 1949 tavaszára – pontosabban húsvét ünnepére, ami akkor március végére esett – tervezte az ünnepélyes templomi fogadalomtételt Gulácsy Lajos és Ádám Emma. Utóbbi egy 2002-es interjúbán így emlékezett vissza későbbi férje letartóztatására: „Egyik nap azt a hírt kaptam, hogy a lányokat is viszik Donbászra dolgozni, s akkor úgy döntöttünk, hogy előre hozzuk az esküvőt. Februárban megtartottuk a polgári esküvőt, a templomi szertartást pedig húsvétra terveztük”.²¹ Azonban április 19-én – öt társával együtt – a politikai rendőrség letartóztatta a vőlegényét (a polgári jogrend szerint immár férjét). A letartóztatására Gulácsy Lajos így emlékezett vissza: „A református parochián tartóztattak le, amikor hazamentem a szállásomra menyasszonyomtól”.²²

Két hét múlva a Gulácsy Lajos és öt társa – Kovács Zoltán, Asszonyi István, Györke István, Pázsit József és Huszti Béla – elleni eljárást az Állambiztonsági Hivatal Kárpátontúli Területi Főosztályának vezetője egyesítette. A vád ellenük: „...vallási szovjetellenes magyar nacionalista szervezet, a »Keleti fivérek klub« szervezet tagjai, akik közösen aktív szovjetellenes tevékenységet folytattak Kárpátontúli-Ukrajna területén, mely a fiatalságnak a szovjet valóságtól való elszakítására és a szovjet ideológia hatása alól való kivonására irányult”.²³

Gulácsyt két hónapig az ungvári börtönben tartották előzetes letartóztatásban. „Bejártunk hozzá beszélőre, hordtuk a csomagokat, imádkoztunk érte, mert nagyon féltettük” – emlékezett vissza rá később felesége.²⁴ Az USZSZK Büntető Törvénykönyvének 54-10. tc. 2. bek. és 54-11. tc. alapján Gulácsyt – 1949. május

20 Mélységből a magasba, 16.

21 OLASZ Tímea: „Csak a levelekből tudtunk egymásról”. Hét és fél évig két esküvő között, *Kárpátalja*, 2(2002/80), 2002. július 26., 6.

22 RÓZSÁS János: *Gulág Lexikon*, Püski Kiadó, Budapest, 2000, 122.

23 *Határozat a nyomozati ügyiratok egy eljárásba történő egyesítéséről, kelt Ungvár városa 1949. április 12.* A teljes szöveget idézi: Fodor: *Akik a nagy*, 388.

24 Olasz: *Csak a levelekből*, 6.

24-én – 10 év javító-munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélték, halmozati büntetésként 5 év jogfosztással, és vagyonek kobzással tetézve.²⁵

Ungvárról aztán a lvivi (leMBERGI) elosztótáborba szállították, ahonnan csak egyszer tudott hírt küldeni Munkácsra. Az elosztóból a kazahsztáni Dzsezkazgánba (Karaganda városától 600 km-re délkeletre) került egy építőtáborba, amelynek elítélteji a bogatytilyeli rézfeldolgozó üzemet építették. A táborból évente két levelet lehetett hivatalosan küldeni, de csak közvetlen családtagnak, ő feleségének, Emmának címezte Munkácsra. Ezenfelül csak egy pár titokban kijuttatott levél ért még el nejéhez, s így ezekből tudtak egymásról. „Ő mindig biztatott, hogy hazatér, és majd folytatja a megkezdett szolgálatot – idézte felesége –, ám volt olyan időszak is, hogy egyáltalán nem kaptam levelet, mert külön zárkában volt.”²⁶ A bányai munkát – amire elsődlegesen beosztották – fizikuma miatt csak rövid ideig bírta, és legyengült. Ekkor áthelyezték az asztalosműhelybe, ahol két évig dolgozott.²⁷ Ez a munka sokkal nagyobb mozgásteret engedett meg a rab Gulácsynak, s ide már lehetett csomagot is küldeni: „Havonta küldtünk csomagot neki, egyszer én, másszor a szülei. Dupla fenekű bádogdobozban juttattuk el neki a bibliai részeket, a fényképet vagy a levelet. Így tartottuk a kapcsolatot, de nem volt könnyű” – emlékezett vissza erre az időszakra felesége.²⁸

Ezt követően irányították át a Dzsezkazgántól pár kilométerre északra keletre található kengiri táborba,²⁹ ahol egy idő után végzettsége szerinti munkára került, s géplakatosként dolgozott.³⁰ Ettől kezdve egyre könnyebbé vált a fogsága, kijárhatható dolgozni a láger területén kívülre, csak haza nem mehetett. Mikor egyre sűrűbb lett az otthon és a fogság közötti levélváltás, felesége kicsit fellelegzett, és elkezdte egymás után írni a kegyelmi kérvényeket a különböző szovjet hatóságok felé.

Gulácsy Lajos lágerélményeit először 1991-ben jegyezte le és mondta el egy beszámoló alkalmával Munkácson, majd írásban is közzétette a *Mélységből a magasba. Bizonyítéktétel az elmúlt időkről* c. visszaemlékezésében.³¹ Itt mesélte el azt is, hogyan jutott el hozzá az első láger-Bibliája, s miként sikerült megtartania azt:

„Az ember többet kibír, mint a vas. [...] Kaptam szüleimtől csomagot, és egy alkalommal egy zacskóban kukoricaliszt volt. A katona, aki átvizsgálta, csak benézett, és látta, hogy valami van benne, meg is fogta, és puhának érezte, ami a lisztben volt. Azt mondta nekem, no a mama szalonnát küldött neked [...] amikor kibontottam, akkor láttam, hogy nem szalonna az, hanem egy puha fedelű újszövetség, melynek végén a Zsoltárok is megvannak. Kimondhatatlan

25 Fodor: Akik a nagy, 407.

26 Olasz: Csak a levelekből, 6.

27 Mélységből a magasba, 29.

28 Olasz: Csak a levelekből, 6.

29 Rózsás, Gulág Lexikon, 122.

30 Mélységből a magasba, 35.

31 Uo., 24–51.

volt a meglepetésem és az örömöm. Mindjárt négy részre bontottuk, hogy ne-hogy egybe megtalálják és elvegyék. [...] Így ettől kezdve már volt Bibliánk. Ez a bibliai rész velem volt azon az éjszakán is, mikor megtizedelték a lágert [...], de nem kellett egészen levetkőznöm és így a bibliai rész az alsónadrág szájában maradt. Velem volt a szigorított börtönben is. De mindig dugni kellett, mert ellopták volna a dohányosok cigarettapapírnak. Úgy olvastam, hogy a pokróc-on egy kis lyukat csináltam, azon a fény beszűrődött és e kis fénynél mozgatva olvastam a Bibliát. De sokan nem tudják, hogy milyen nagy áldás a Bibliát olvasni, és még eldugni sem kell.”³²

Ez a keserves, sokszor megalázó állapot összekovácsolta a táborban a különböző felekezetekből kikerülő, Istenhívó keresztényeket. Sokszor idézett és elmondott szavai voltak Gulácsy Lajosnak azok, melyek a vályoggödörben végzett úrvacsoravételről szóltak: „Az ünnepeket közösen tartottuk. 1954 húsvétján elbújva a láger területén, egy vályogvető gödörben együtt úrvacsoráztunk közösen a református, római katolikus, görögkatolikus, baptista és pravoszláv testvérekkel. Kenyerünk volt, bor helyett vizet használtunk. Hittük a feltámadást.”³³ Ezek az élmények soha nem múltak el Gulácsy Lajosnál, s élete végéig vallotta, miszerint minden *körülmények között formál* bennünket a Mester, s hogy teljesen mindegy, milyen rítusban dicsérjük az Urat, a fontos, hogy ismerjük Őt. Ezért is égett bele emlékezetébe Duliskovics Viktor görögkatolikus pap személye, aki a lvivi elosztó börtönből – akár Gulácsy, Kijeven keresztül – a kazahsztáni Kengir-Dzssezkazgáni rézbányában került, ahol az 1954. május 16-i lázadás letörése során, július 26-án haslövés következtében vesztette életét.

A LÁGERBŐL TÖRTÉNT HAZATÉRÉS UTÁN

Gulácsy Lajos – a rá kirótt tíz évből – hét év három hónapot töltött le, s 1956. május 4-én amnesztiával szabadult. Otthon tudták, mikor érkezik, mert a fiatalember táviratban értesítette feleségét róla. Munkácsra 1956. május 16-án ért vissza, s már egy ideje otthon volt, amikor válasz érkezett a felesége által írt számtalan kegyelmi kérvény egyikére, melyben arról értesítették, hogy a kérvényét elutasították, miközben ő már otthon volt.³⁴

Nem sokkal hazatérését követően – 1956. június 3-án – végül oltárhoz vezette nejét. „Nagyon szolid, csendes szertartás volt, utána is mindössze egy szerény ebédet tartottunk.”³⁵ Gulácsy Lajos a vőlegényi ruháját egészen Kazahsztánból hozta, az utolsó kéthónapi fizetéséből vette, s becsomagolva, nagyon vigyázva utaztatta azt egészen Munkácsig,³⁶ hogy méltó öltözetben állhasson Emma mel-

32 Mélységből a magasba, 43–44.

33 Uo., 37.

34 Olasz: Csak a levelekből, 6.

35 Uo.

36 Mélységből a magasba, 47.

lett, aki hét és fél évig várt rá. Valóban nehéz hét év volt ez a feleség számára, mivel a fiatalasszony húszéves volt, mikor 1949-ben elvitték a férjét. Otthon maradva sokáig nem volt munkája, s hiába jelentkezett több helyre, férje elítéltsége miatt nem vették fel. Végül a városi kórház könyvelőségére került – és mivel édesapját is letartóztatták –, ő vállalta át a város református gyülekezetében a kántori tisztséget. Közben családja nem békélt meg a helyzetével – talán féltette a fiatal nőt –, ahogyan Emma néni később elmesélte:

„Az édesanyám, a rokonok, az ismerősök rá akartak beszélni, hogy váljak el, mert csak bajom származhat belőle, és neki se lesz jó. Én azonban hajthatatlan voltam. El sem tudtam volna képzelni, és nem is gondolkodtam azon, hogy valakit, akit szeretek, akit igazságtalanul ítélték el, még én is elhagyjak. Mindig hűséges típus voltam, ha valamit elkezdek, azt szeretem befejezni. Így neveltek, s hogy le akartak beszélni a házasságról, csak azért volt, mert féltették az életemet. Szegény édesanyám kétségbe volt esve, hogy így elromlott az életem, de én nem gondoltam erre. Tudtam, ha Isten ezt megengedte, akkor nekem becsülettel ki kell tartanom. [...] Öröm volt bennem, hogy végül mégiscsak kivártam, hisz voltak, akik hiába vártak.”³⁷

Felesége visszaemlékezése szerint „szegényen jött a párom haza, legalább öt-hat évig igen nehezen éltünk. Eleinte ugyanis nem kapott munkát.” A fiatal pár a felesége szüleinek házában kapott egy lakrészt, ám nagyon nehezen éltek, miközben a család továbbra is féltette a fiatalasszonyt. Jó pár hónap telt el, mire Gulácsy Lajos géplakatosként el tudott helyezkedni a vasút munkácsi részlegén, azzal az igazolással, melyet elengedésekor kapott. Később a Munkácsi Szovhoz kisegítő ágazatában, a famegmunkáló részlegen is dolgozott, majd a munkácsi ún. vasgyárba került géplakatosnak.

Hazatérte után – többszöri kérelmezés után – sem kapta meg az engedélyt a lelkészi szolgálatra, mivel nem tudta lelkészi végzettségét hivatalos okirattal igazolni. A szovjet hatóságok csak 1978-ban engedélyezték neki, hogy teológiai tanulmányait odahaza – a Gencsy Béla püspök szorgalmazására és idejében (1974) indult, s a beregszászi gyülekezet által befogadott – lelkésztanulói képzésen befejezze.³⁸ Így 1979 elején sikerült letenni elmaradt vizsgáit, majd 1979. február 16-án megkapta a palástot. Az utolsó lelkészvizsgáját 1981. november 25-én tette le Beregszászon, de ekkor már harmadik éve végzett rendes lelkészi szolgálatot a Beregszászi járás falvaiban: Borzsován, Mezőváriban, Haláboron, Macsolán, Badalóban és Mezőgecsében. Három hónap szolgálat után beiktatták a mezővári gyülekezetbe, miközben családjával továbbra is Munkácson élt.

37 Olasz: Csak a levelekből, 6.

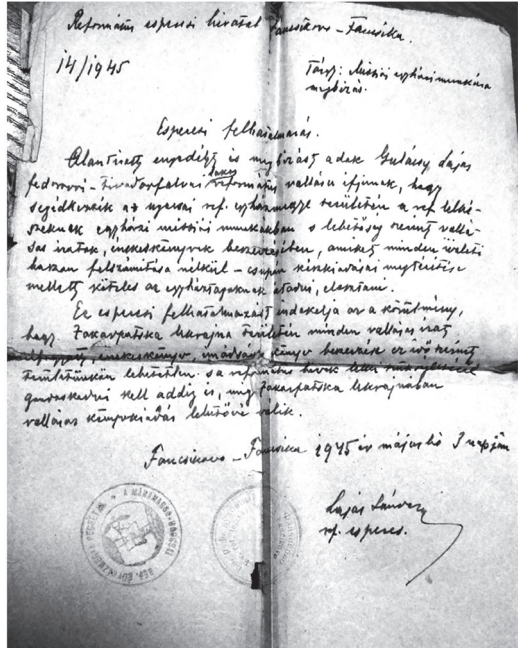
38 Erről bővebben lásd: Szamborovszkyné Nagy Ibolya: Vallási és felekezeti állapotok a szovjet időkben (1944–1991), in SZAMBOROVSKYKYNÉ NAGY Ibolya, Molnár D. Erzsébet (szerk.): Beregszász város monográfiája. 2., javított kiadás. Beregszász–Ungvár, RIK-U Kft., 2025, 350.

Végezetül – a fentiek ismeretében – elmondható, hogy Gulácsy Lajos bizony rendhagyó életutat járt be, míg felölthette a lelkészi palástot. Ezen kanyargós életút – ahogyan maga Gulácsy többször és több formában is megjegyezte – minden bizonnyal hozzájárult elkötelezettségének erősödéséhez, Istenhitének mélyüléséhez, egyben annak a meggyőződésének igazolásához, miszerint teljesen mindegy, milyen rítusban dicsérjük az Urat, a fontos, hogy ismerjük és kövessük Jézust.

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet
Gulácsy Lajos igazolványképe
(1943, a budapesti munkavállalás kezdetén)
(Forrás: AUSBZ ZO, Fond P-2258. op.1.
od. szb.248, d.2258.)

2. számú melléklet
Gulácsy Lajos egyházi missziós munkássá történő
kinevezéséről szóló okirat (1945. május 3.)
Forrás: AUSBZ ZO, Fond P-2258. op.1. od. szb.
248, d. 2258.

A fenti forrás szövege:

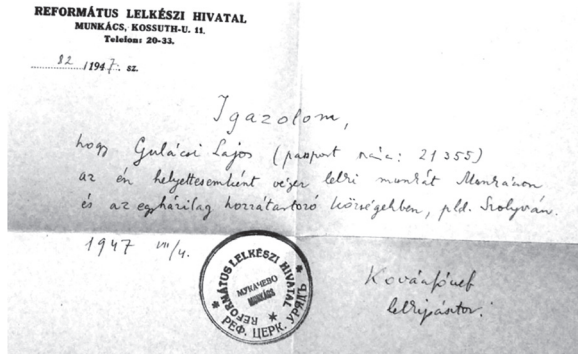
Ref. Esperesi hivatal – Fancsika

Tárgy: Missziós egyházmunkás megbízás

Alulírott engedélyt és megbízást adok Gulácsy Lajos Tivadarfalvi lakos református vallású ifjúnak, hogy segítkezzék az ugocsai ref. egyházmegye területén a ref. lelkészeknek egyházi missziós munkákban s lehetőség szerint vallásos iratok, énekeskönyvek beszerzésében, amiket minden üzleti haszon felszámítása nélkül – csupán készkiadási megtérítése mellett köteles az egyháztagoknak átadni, elosztani.

Ez esperesi felhatalmazást indokolja az a körülmény, hogy Zakarpatszka Ukrajna területén minden vallásos irat elfogyott, énekeskönyv, imádságos könyv beszerzése ez idő szerint területünkön lehetetlen, s a református hívek lelki szükségletükről gondoskodni kell addig is, míg Zakarpatszka Ukrajnában vallásos könyvkiadás lehetővé válik.

Fancsika, 1945 év május hó 3. napján

3. számú melléklet

Kovács József munkási lelkész igazolása Gulácsy Lajos kisegítő lelkész szolgálatáról (1947. VII. 4.)

Forrás: AUSBU ZO, Fond P-2258. op.1. od.zh.248. delo 2258.

4. számú melléklet

Gulácsy Lajos (ülő sor jobbról a második) és rabtársai a kengiri táborban

(forrás: <https://karpatalja.baptista.hu/a-karpataljai-egyhazak-behelyete-a-1950-es-evek-vegen-es-a-60-as-evekben/>)

5. számú melléklet

Gulácsy Emma és Gulácsy Lajos egyházi esküvőjük után (1956. június 3., Munkács)

Forrás: Olasz: Csak a levelekből, 6.

FELHASZNÁLT FORRÁS ÉS IRODALOM

- AUSBU ZO: Архів Управління Служби Безпеки України в Закарпатській області, Ужгород [Arkhiw Upravlinnia Sluzhby Bezpeky Ukrainy v Zakarpatskii oblasti, Uzhhorod Ukraina Biztonsági Szolgálat Kárpátaljai területi Hivatalának Levéltára, Ungvár]
- Фонд Р-2258. Криминальные дела [Fond P-2258, Büntetőügyek]
- Опис 1. Дел постоянного хранения за 1939–1993 годы [opisz 1. Állandó megőrzési akták 1939–1993 évekről], od.zb. 248, d. 2258.
- Biblia Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése.* Magyar nyelvre fordította és revideálta a Magyar Bibliatársulat Szöveggondozó Bizottsága. Budapest, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2018.
- CZANIK András: Utat mutatni az üdvösség felé – Gulácsy Lajos nyolcvanöt éves, Reformátusok Lapja, 54(2010/3), 5.
- FEDINEC Csilla: Iskola és egyház a két világháború közötti időszakban, in: Fedinec Csilla – Vehes Mikola (szerk.): *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra.* Budapest, Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010.
- FODOR Gusztáv: *Adattár a Kárpátaljai református gyülekezet történeti kutatásokhoz 1523–2016,* Tiszaszentimre, 2016.
- FODOR Gusztáv: *Gulácsy Lajos,* in: uő: *Akik a nagy nyomorúságból jöttek,* KRE – RKKKA, h.n. 2017.
- Mélységből a magasba. Bizonyítéktétel az elmúlt időkről. Gulácsy Lajos önéletrása.* Második, bővített kiadás, H.n., 2009, 8.

- OLASZ Tímea: „Csak a levelekből tudtunk egymásról”. Hét és fél évig két esküvő között, *Kárpátalja*, 2(2002/80), 2002. július 26., 6.
- RÓZSÁS János: *Gulág Lexikon*, Püski Kiadó, Budapest, 2000.
- SZABÓ Gáborné Gulácsy Szeréna: Életútinterjú. Elérhető: <https://edoku.org/wp-content/uploads/6273/Szab%C3%B3-G%C3%A1born%C3%A9-Gul%C3%A1csy-Szer%C3%A9na-%C3%89let%C3%BAtinterj%C3%BA.pdf> (2025. 02. 10.)
- SZABÓ Gáborné Gulácsy Szeréna: *Fényképalbum*. Elérhető: <https://edoku.org/wp-content/uploads/6273/Szab%C3%B3-G%C3%A1born%C3%A9-Gul%C3%A1csy-Szer%C3%A9na-F%C3%A9nyk%C3%A9palbum-1.pdf> (2025. 02. 10.)
- SZAMBOROVSKYKYNÉ NAGY Ibolya: *Gulácsy Lajos* (1925–2016), In: Földváryné, Kiss Réka (szerk.) *RefWiki: Református Online Enciklopédia*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2023.
- SZAMBOROVSKYKYNÉ NAGY Ibolya: Vallási és felekezeti állapotok a szovjet időszakban (1944–1991), in Szamborovszkyné Nagy Ibolya, Molnár D. Erzsébet (szerk.): *Beregszász város monográfiája. 2., javított kiadás. Beregszász–Ungvár, RIK-U Kft., 2025.*
- Wittenberger Irén (1941–) munkácsi lakos, aki a Munkácsi Városi Kórház szakorvosa volt, s szüleivel együtt baráti kapcsolatban volt Pázsit József lelkésszel. Az interjút a szerző készítette: 2025.01.30.